

економічного співробітництва, а також спільна боротьба з тероризмом.

Візит Р. Т. Ердогана в Ірак відбувся в той період, коли регіон потрясли події «Арабської весни». По часі він збігся також з завершальною фазою американського військового присутства в цій країні. Тому інтенсифікація багатопланового співробітництва між двома країнами стала не тільки засобом реалізації їх економічних і політичних інтересів, але і сприяла зміцненню позицій Анкари і Багдада в регіоні. Стремління до покращення відносин з іракськими шиїтами і курдами свідчувало про намір Турції надати турецько-іракському зближенню необратимий характер і зменшити вплив на «іракські справи» інших регіональних і глобальних акторів.

Использованные источники и литература:

1. Gönlübol M., Ülman A. Savaş Sonu Dünyada Türkiye'nin Durumu // Olaylarda Türk Dış Politikası. Ankara: Alfa, 1996. S.135-170.
2. Kılınc R. Soğuk Savaş Sonrasında Basra Körfezinde Güvenlik: Yapılanma, Algılanmalar, Politikalar // Avrasya Dosyas. 2000. № 6(1). S. 28-40.
3. Aykan M. B. Turkey's Northern Iraq Policy // Middle Eastern Studies.1996. №32(4). P. 342-345.
4. Kayar M. Türk Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu. İstanbul: İQ Kültürsanat Yay, 2003. 480 s.
5. Ali A. A. Iraq-Turkey relations after 2003 // Journal of the College of Basic Education. 2011. № 17(70). P. 21-30.
6. Saatçı S. Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri. İstanbul: Ötüken Neşriyyat A.Ş., 2007. 312 s.
7. Turunc H. Turkey's global strategy: Turkey and Iraq // LSE IDEAS. London: London School of Economics and Political Science, 2001. P. 40-44.

УДК 339.922 (47 + 57)

Добровольська А. Б.

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Досліджено вплив постіндустріальних тенденцій на суспільний розвиток. Проаналізовано специфічні особливості технологічних здобутків сучасності як чинника суспільної трансформації та розглянуто виклики, що постають

перед соціумом в умовах формування постіндустріальної системи глобалізму. Зроблено висновок, що успішність трансформаційних перетворень залежить від того, наскільки розвиток і впровадження технологій постіндустріального світу відповідає потребі консолідації національної держави.

Ключові слова: глобалізація, світове співтовариство, інформаційні технології, постіндустріальні тенденції.

Angelina Dobrovolska. Post-industrial trends of the evolution of values in the context of globalization. The article examines the influence of post-industrial trends on social development. The specific features of the technological achievements of modernity as a factor of social transformation are analyzed. The challenges facing society in the context of the formation of a post-industrial system of globalism are considered. It is concluded that the success of transformational transformations depends on how the development and implementation of technologies of the post-industrial world corresponds to the need to consolidate the national state.

Keywords: globalization, world community, information technologies, post-industrial trends.

Перспективи еволюції світового співтовариства в ХХІ ст. визначаються характером переходу національних систем до нового етапу розвитку: від індустріальної стадії, де домінувало крупне механізоване машинне виробництво, до постіндустріальної, де ефективність виробничих сил визначає використання висококваліфікованої праці, нових знань та методів управління. На базі новітніх інформаційних технологій розгортаються процеси взаємопроникнення культур, вірувань, укладів життя, які впливають на еволюцію цінностей сучасного суспільства.

Більш як два останніх сторіччя світ жив у рамках індустріальної світової цивілізації. Домінантою соціальних змін у другій половині ХХ ст. виступила революція в інформаційних технологіях, яка заснувала нову технологічну систему, що поширилася по всьому світу. Відповіддю на ці зміни стала поява низки нових категоріальних характеристик: постіндустріальне суспільство (Д. Белл), цивілізація «третьої хвилі» (Е. Тоффлер), інформаційне суспільство (М. Маклюен), суспільство мережевих структур (М. Кастельс).

Дослідники постіндустріальних тенденцій суспільного розвитку велике значення надають конвергенції електронно-обчислювальної техніки з технікою засобів зв'язку. На їх думку, «в наступному столітті вирішальне значення для економічного та соціального життя, для

способів виробництва знання, а також для характеру трудової діяльності людини набуває становлення нового соціального укладу, що базується на телекомунікаціях» [1, с. 330].

Розглядаючи суспільний розвиток як «зміну стадій», прибічники теорії інформаційного суспільства пов'язують його становлення з домінуванням «четвертого», інформаційного сектору економіки, наступного за сільським господарством, промисловістю та економікою послуг. Технологічна революція у сфері обробки та передачі інформації, яка виступила джерелом і рушійною силою нововведень у суспільстві, була названа Е. Тоффлером «Третьою хвилею» – услід за першою хвилею, яка породила 10 тисячоліть тому аграрну цивілізацію, та Другою хвилею, що стала джерелом становлення індустріального суспільства. Інформаційні технології, які пронизують суспільне життя сучасного світу у різних напрямках – горизонтально та вертикально, всередині окремих країн або регіонів і транснаціонально, – утворюють розгалужену мережу комунікацій. Ядром такої нової форми комунікаційної організації суспільства, за визначенням М. Кастельса, є «мережева логіка його базисної структури», яка надає поширюваній інформації особливу специфіку, системно організовуючи всі основні сфери життєдіяльності людей (економіку, політику, освіту, науку, культуру, ціннісні орієнтації тощо) [2, с. 164]. Нову формацію інформаційного суспільства характеризує демасивізація та деієрархізація суспільства і культури, деконцентрація виробництва і населення, різке зростання інформаційного обміну, зближення виробництва і споживання, екологічна реконструкція економіки, індивідуалізація особистості при збереженні солідарних відносин між людьми, а також становлення поліцентричних, самоврядних політичних систем.

Як стверджує М. Кастельс, «у перехід від індустріальної епохи до інформаційної залучені всі країни, та жодна з них не може обирати свій темп і свою послідовність цього переходу» [2]. Структурні зрушення в економічній, соціальній і політичній сферах відповідно до нової технологічної бази і нової соціальної структури постіндустріального суспільства стають безальтернативною умовою виживання у глобалізованому світі.

Перехід від індустріального до постіндустріального устрою надав широкі потенційні можливості щодо трансформації суспільного розвитку. У результаті появи глобальної мережі Internet сформувався єдиний інформаційний простір людської цивілізації, де реалізовано доступ кожної людини до всіх інформаційних ресурсів. Якісні зміни, зумовлені впровадженням інформаційних технологій, впливають

на всі сфери життя, в результаті чого трансформується вся ноосфера, відбуваються суттєві зміни у духовному житті суспільства, мисленні, способі життя, формується так звана інфосфера [3]. Інформаційні технології стають важливим стимулом розвитку світової економіки. Вони надають можливість усім приватним особам, фірмам і товариствам, що займаються підприємницькою діяльністю, більш ефективно і творчо вирішувати економічні та соціальні проблеми. Особливістю науково-технічного прогресу, яка визначає перехід на постіндустріальну стадію, є кардинальна зміна ролі людини у виробничому процесі, вплив людського потенціалу на динаміку економічного розвитку.

Оцінка значущості індивіда як фактору економічного зростання стала відправною точкою теорії, згідно з якою людський капітал починає розглядатися як «цінний ресурс, значно важливіший, ніж природні ресурси або накопичене багатство. Саме людський капітал, а не обладнання чи виробничі запаси є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання та ефективності» [4, с. 46]. Спосіб виробництва та передачі знань, сама людина та її інтелектуальний потенціал визначають темпи економічного розвитку та науково-технічного прогресу, стаючи головними факторами еволюції суспільства, його найціннішими ресурсами. В умовах наростання постіндустріальних тенденцій принципово змінюється роль знань – вони стають повноцінним товаром і поступово перетворюються на стратегічний ресурс.

Зміцнення суспільства стає залежним від виробництва нових знань, їхньої ефективної передачі через системи вищої освіти й професійного навчання, а також за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Відбувається революція в інструментах, за допомогою яких здійснюються створення, поширення й використання знань. Знання, які впливають на всі сфери життя суспільства і всі стадії економічного процесу, вже складно відокремити від продукту або послуги. У центрі такої стратегії знаходиться система керування знаннями. Її продуктом найчастіше стає надання послуг.

Постіндустріальне суспільство характеризується як нова форма суспільного устрою, яка базується на інформації та знаннях у якості основних джерел економічного прогресу. Воно передбачає становлення класу інтелектуалів як нової еліти, творчу мотивацію виробничої діяльності та формування системи постматеріальних цінностей. Сектор, пов'язаний з виробництвом знань, обробкою і розповсюдженням інформації, домінує у господарствах постіндустріальних країн. В еко-

номії, заснованій на знаннях, людський потенціал, нові управлінські й маркетингові технології, інформаційні системи стають пріоритетними напрямками інвестицій.

Набуваючи глобального характеру, інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій та формуванню єдиного комунікативного простору, у рамках якого виробляються свої особливі закони, норми поведінки та світосприйняття. Перехід від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства веде до трансформації політичних інститутів як при демократичних, так і авторитарних режимах. Технологічні досягнення вплинули на формування нової соціально-політичної культури, дали привід розглядати можливість постійної участі громадян в оцінці проблем, що стоять перед суспільством, та у визначенні необхідних суспільних змін.

Процеси глобалізації інформаційного простору помітно активізували всесвітні громадські організації та рухи, які поряд з транснаціональними корпораціями увійшли до складу вагомих суб'єктів планетарної політики. Удосконалення технології комунікаційних мереж надало можливість впровадження новітніх інформаційних розробок у повсякденне життя мільйонів людей, стало потужним імпульсом глибоких змін у різноманітних сферах суспільства. Інтегруючи світ в глобальних мережах, інформаційні технології постіндустріального світу сприяють руйнуванню комунікаційних бар'єрів (етнічних, релігійних, державних). Суспільство стає більш відкритим і динамічним [5].

Вихід промислової діяльності та відповідних економічних структур за межі національної держави вплинув на структуру сучасного суспільства, змінивши його соціальні схеми. Завдяки різкому збільшенню потоків інформації при якісному посиленні ролі нечисленних глобальних медіа-імперій, що монополюють на інформаційних ринках, нечувано збільшилися можливості контролю та цілеспрямованої обробки масової свідомості через ЗМІ та інші засоби комунікації. Багато в чому дискредитовані та девальвовані у минулому звичні для величезних мас людей цінності, образи ідентичності, стандарти життя. Сучасні інформаційні технології сприяють, з одного боку, інтенсифікації міжкультурних взаємодій, з іншого боку – подальшій фрагментації й диверсифікації культур, що становить зворотний бік глобалізації, й результатом чого є посилення національних, релігійних, соціокультурних, політико-культурних та інших розходжень.

Електронні засоби комунікації створюють особливі форми прямого міжперсонального спілкування, поза посередництвом соціальних і політичних утворень, що сприяє розшаруванню суспільства за

поглядами та інтересами. Колишні форми соціально-класової та етнонаціональної солідарності розпадаються. Розмежування на основі географічної фрагментації фізичного простору доповнюється розходженням на основі плюралізації віртуального простору, що стає засобом самоізоляції сучасної людини. Розвиток техносфери призвів до появи штучного середовища життєдіяльності людства, подеколи агресивного щодо його духовної культури. Розповсюдження інформаційних технологій посилює культурний взаємовплив, знижує потенціал саморегуляції особистості, виступає передумовою маніпулювання свідомістю у планетарному масштабі. Технології масової комунікації розширюють можливості ідеологічного впливу та формування суспільних настроїв, стають передумовою виникнення нових форм контролю особи й суспільства.

Взаємозв'язок мінливості та стійкості спрямовує вектор соціокультурної динаміки сучасності, що характеризує глобальне суспільство, у бік ерозії цінностей національної держави. Підключення до процесів постіндустріального розвитку стало тим фактором, що зламає традиційні культурні змісти та моделі поведінки на основі запозичення (часто поверхневого) досвіду країн, які домінують у інформаційному просторі, призводить до кризової трансформації національно-цивілізаційної ідентичності суспільства. Універсалізація побуту й стандартів споживання підсилює прагнення національної спільноти зберегти й підтримати пізнаване обличчя – носій унікального культурного досвіду. Відкритий простір інформації й комунікацій розширює можливості участі у такому досвіді.

В умовах максимізації економічної, науково-технічної та культурної взаємодії, підтягування країн «запізнілої» індустріалізації до виробничих та споживчих стандартів світового економічного авангарду неминуче супроводжується як світогосподарською, так і культурною інтеграцією незалежно від їх цивілізаційної приналежності та рівня розвитку.

Постіндустріальні технології посилюють і збільшують процеси економічних, політичних і культурних змін, що відбуваються у всіх країнах, оскільки існує складна взаємодія між технологією, суспільством, економікою, культурою та політикою. Ця взаємодія, як стверджував М. Кастельс «перетворює світ, але не обов'язково на краще. Це цілком і повністю буде залежати від нас, від того, як ми, люди, використовуємо ці технології та пристосовуємо їх до наших потреб, наших мрій, наших проєктів у конкретних життєвих умовах у кожному суспільстві та для кожної людини» [3, с. 4]. В таких умовах успішність

політико-модернізаційних процесів залежить від ефективності національної держави, її здатності реалізовувати національні інтереси.

Використані джерела та література:

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технологическая волна на Западе. М. : Прогресс, 1986. С. 330-342.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. М. : ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.
3. Соловьёв И. О происхождении и содержании понятия «инфосфера». Инфосфера как объект исследования наук об информации // Фундаментальные исследования. 2013. № 6. С. 66-71.
4. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги) // США: экономика, политика, идеология. 1993. № 11-12. С. 109-119.
5. Добровольська А. Б. Постіндустріальні тенденції світового розвитку та їх вплив на політико-трансформаційні процеси транзитивних країн // Науковий вісник Дипломатичної академії України (серія «Політичні науки»). 2015. Вип. 22. Ч. 2. С. 61-73.

УДК 94:323.1 (477)

Кужельний М. О.

ГРОМАДЯНСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ ЯК СУСПІЛЬНА ЦІННІСТЬ

Визначено, що найбільш інтегративним потенціалом для подальшої розбудови української держави є модель громадянського патріотизму, в основі якої – високорозвиненість громадянських компетентностей українців (зокрема, готовність свідомо виконувати громадянські обов'язки та активна позиція у сфері захисту публічних інтересів).

Ключові слова: *патріотизм, громадянськість, громадянські компетентності, громадянський патріотизм, суспільні цінності.*

Mykola Kuzhelnyi. Citizenship patriotism as a civic value. It is determined that the most integrative potential for the successful completion of democratic transit in Ukraine is a model of citizenship patriotism, based on a high level of citizenship competence of individuals (the attitude of conscious fulfilment of civil duties and active position of citizens in the field of protection of public interest).

Keywords: *patriotism, citizenship, citizenship competences, citizenship patriotism, civic values.*